

татів, але й для виявлення недоліків, помилок і оперативного впливу на процес виробництва. Саме тому необхідно підвищувати його оперативність і ефективність.

В сучасних умовах господарювання зростає роль економічного аналізу в системі внутрішнього економічного механізму підприємства, що зумовлене наступними причинами:

- 1) змінюються механізм господарювання, принципи та методи управління;
- 2) з'являються нові досягнення у методології та організації аналітичних досліджень;
- 3) створюються нові форми господарювання;
- 4) необхідним є встановлення основних закономірностей розвитку підприємства.

Отже, економічний аналіз в системі внутрішнього економічного механізму підприємства є важливим елементом та дієвим засобом виявлення внутрішньогосподарських резервів, основою розробки науково обґрунтованих управлінських рішень, інструментом контролю

за їх виконанням та результативністю роботи підприємства.

1. І. І. Цигилик, Н. В. Кірдягіна, Я. Р. Бибик Економічний аналіз господарської діяльності. – Івано-Франківськ: ІМЕ «ГА», 2005. – 180с.

2. І. І. Цигилик, Я. Р. Бибик, М. Я. Ємбрик. Економіка підприємства. – Івано-Франківськ: Видавництво «Полум'я», 2003. – 212 с.

3. І. І. Цигилик, Н. В. Кірдягіна, О. Мозіль Економіка і організація виробництва. Івано-Франківськ: ІМЕ «ГА», 2005. – 180 с.

4. І. І. Цигилик Контролінг. Івано-Франківськ: ІМЕ «ГА», 2006. – 144с.

5. І. І. Цигилик, В. Ф. Морицян, О. М. Морицян Регулювання, прогнозування і планування в системі внутрішнього економічного механізму.

6. І. І. Цигилик, В. Ф. Морицян Фінанси. Економіка. Право.

In this article theoretical bases of leadthrough of economic analysis are examined on an enterprise, indexes of efficiency of functioning of internal economic mechanism that method of economic analysis in the system of internal economic mechanism.

Купчак В.Р.

ДЕМОЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ В ТУРИСТИЧНІЙ ІНДУСТРІЇ

У статті висвітлено основні демографічні та економічні показники, що значною мірою впливають на розвиток туризму, який займає провідну роль в галузевій структурі економіки Прикарпаття. Виокремлено та розкрито найважливіші з них – це показники якісної характеристики населення і, зокрема: здоров'я, освіта, кваліфікація, народжуваність, шлюбність, вікова, статева, етнічна структура.

Ключові слова: демографічні показники, народжуваність та смертність населення, шлюбність та розлучуваність, міграції та відтворення населення, освітній та професійний рівень, вікова і етнічна структура, питома вага населення працездатного і непрацездатного віку, коефіцієнт трудового заміщення, зайнятість населення.

І. Вступ. Період становлення ринкових відносин в економіці України характеризується

низкою негативних процесів в різних ділянках життєдіяльності держави. Кризові процеси в економіці не могли не вплинути на життєвий рівень населення, яке зі свого боку також часто виявлялось не готовим до життя в нових економічних умовах. За цей час кількість населення України скоротилась більш ніж на 5 млн. мешканців. Це зумовлено як міграційними процесами, так і демографічною кризою, яка викликана невпевненістю громадян у майбутньому, зниженням їх доходів та іншими чинниками. Тому дослідження взаємозв'язку демографічних та економічних процесів є актуальною науковою проблемою.

Теоретичні основи демоекономічних процесів відображені в роботах вітчизняних і зарубіжних авторів, таких як Є. Андреева, Р. Андорки, А. Боярського, Е. Валкович, Є. Єгорова, А. Коул, Г. Лейбенштейна, Е. Лібанової, Р. Нельсон, В. Онікієнка, В. Ростю, А. Саградова, В. Стешенко, Б. Урланіса,

Г. Фельдмана та інших. Їх дослідження охоплюють різні аспекти демоекономічних процесів, вивчається взаємозв'язок демографічних та економічних категорій, визначаються основні демоекономічні показники.

II. Постановка завдання. Водночас низка важливих аспектів демоекономічних процесів в Україні потребує додаткових досліджень. Зокрема, це пов'язано з особливостями розвитку соціально-економічних процесів в різних регіонах країни. Різною є демографічна динаміка в містах та сільській місцевості, в промислових та сільськогосподарських регіонах тощо. Тому різну вагу матимуть і демоекономічні показники, що характеризують взаємозв'язок демографічних та економічних чинників таких як зайнятість населення, чисельність, його вікова та статева структура, споживання, дохід на душу населення тощо.

Необхідно враховувати національну чи регіональну специфіку при дослідженнях, бо, наприклад, економічний аналіз схожих демографічних процесів в Південно-Східній Азії та Латинській Америці в період 60-80-их рр. минулого століття показав суттєві відмінності щодо економічного зростання чи споживання в цих регіонах. (можливо це до постановки завдання).

Для економіки Прикарпаття, особливо його гірських регіонів, провідною є туристична галузь. Тому метою даної статті є проаналізувати основні демоекономічні показники та виокремити серед них найважливіші щодо розвитку туристичної галузі економіки.

III. Результати. Дослідження взаємозв'язків демографії та економіки, які почалися ще в 19 ст. та періодично поновлювались окремими вченими на початку 20 ст., набули значного поширення в середині минулого століття, коли вчені-економісти з різних країн аналізували проблеми взаємозв'язків динаміки виробництва та населення. Це зумовлювалось розумінням того, що людський чинник є домінуючим в розвитку суспільства загалом, і економіки як його складової.

Вже наводився вітчизняний приклад демоекономічних проблем, що характеризувались різкою депопуляцією населення одночасно з економічною кризою, причому однозначно визначити домінування демографічної чи еко-

номічної складової є неможливо. В той же час дослідження фахівців з Фонду ООН з проблем народонаселення [12] показують, що існування багатодітних сімей та швидке зростання кількості населення стає на заваді економічному розвитку і сприяє поширенню бідності, сповільнюючи економічне зростання і збільшуючи споживання серед малозабезпечених прошарків населення. Тобто лише тільки кількісні показники, що характеризують демоекономічні процеси, не дають чіткої відповіді про характер взаємозв'язків демографічних та економічних показників. Необхідно враховувати якісні характеристики населення.

Аналізуючи населення як об'єкт економічної діяльності необхідно враховувати його динамічність та неоднорідність складу. Провідним (демографічним) чинником такого аналізу на думку більшості фахівців [2,4,5,6] є чисельність населення. Іншими важливими чинниками є статеві та вікова структура населення. Серед показників кількісної оцінки статевих складу населення є: чисельність чоловіків та жінок, їх питома вага в суспільстві, чисельність чоловіків в розрахунок на 1000 жінок та ін. Для аналізу вікової структури населення найбільш часто використовують класифікацію Г. Сундберга, який виділяє в складі населення три покоління людей: дітей (0-14 рр.), батьків (15-49 рр.) та прабатьків (50 р. і старші).

Візуальне уявлення про статево-віковий склад населення можна отримати шляхом побудови статево-вікової піраміди (рис. 1).[6]

При кількісному аналізі соціального складу населення переважно використовують такі показники, як чисельність певного суспільного прошарку жителів та її питому вагу. Для відображення співвідношення чисельності різних соціальних груп населення між собою додатково можна розрахувати показники координатії.

Для аналізу національної структури населення використовуються наступні показники: число народів, національностей, що мешкають на досліджуваній території, їх численність та питома вага в суспільстві. Важливе значення має розподіл населення за галузями економіки, що характеризується показниками чисельності та питомої ваги працюючих в кожній з економічних сфер діяльності.

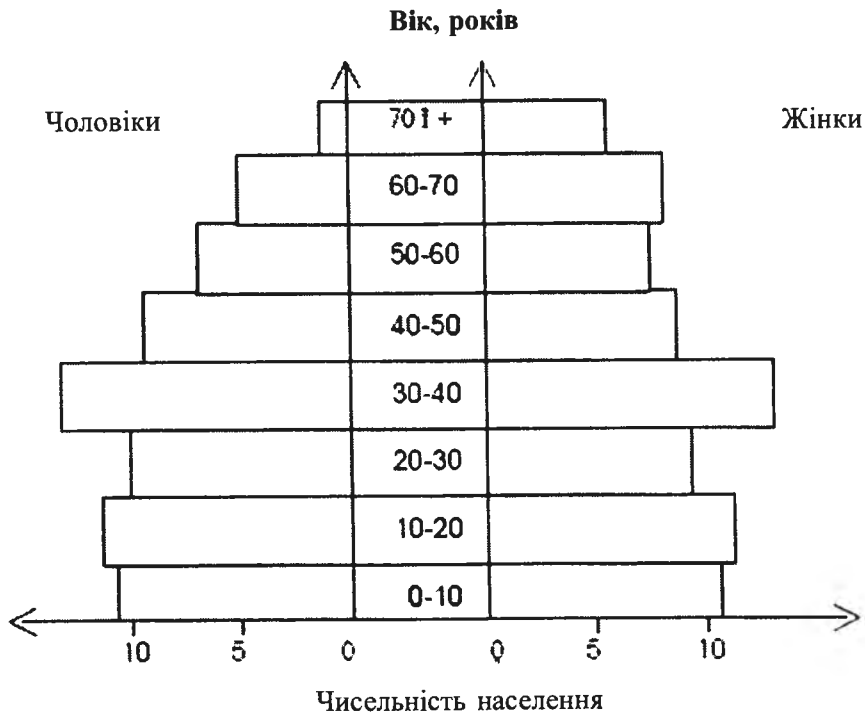

Рис. 1. Статеві-вікова піраміда

Серед інших кількісних показників, що деталізують вже згадані, варто виділити показники народжуваності та смертності населення, шлюбності та розлучуваності, міграції населення та відтворення населення. При дослідженні трудового потенціалу населення використовуються такі показники [6]:

питомої ваги населення працездатного та непрацездатного віку (%);

трудового навантаження, що характеризують навантаження на суспільство та економіку населенням непродуктивного віку (важливим також є аналіз структури трудового навантаження, тобто виявлення процесів старіння та молодшання населення);

коефіцієнт трудового заміщення, що характеризує процес оновлення зайнятого населення, його трудове заміщення;

зайнятості населення поділяються на абсолютні, що характеризують економічні можливості країни та відносні, що дозволяють оцінити міру залучення населення чи його окремих груп в економіку країни

безробіття населення також відповідно можна роділити на відносні та абсолютні.

При аналізі трудового потенціалу визначальною є оцінка продуктивної частини життя, тобто період економічної активності лю-

дини. З цією метою будуються спеціальні таблиці економічної активності.

Крім кількісних, важливими показниками є якісні показники, що характеризують населення. Необхідно також оцінити їх вплив на макроекономічні (ВВП на душу населення та середньорічні темпи його зростання) та мікроекономічні (поточні та пожиттєві доходи особи). Проблема економіки якості населення розглядалась низкою вчених, починаючи з 30-х рр. минулого століття. Певний час домінуючим був підхід, що спирався на особистісні характеристики окремого індивіда, які передавались у спадок.

Згідно сучасних досліджень [9] до характеристик якості населення належать здоров'я (і/чи смертність), освіта, кваліфікація (і/чи виробничий досвід), народжуваність та шлюбність.

Важливою характеристикою є середня тривалість життя при народженні. Даний показник враховувався представниками як радянської, так і західної науки. Б. Ц. Урланіс [11] вважав, що тільки при досягненні 28-річного віку людина повертає витрачені на нього державною коштом і для неї починається період підвищення виробництва продукції над споживанням. Не фокусуючи увагу на певному віці

А. Сміт [9] вважав, що оскільки тривалість людського життя є досить невизначеною, то людина повинна якомога швидше відшкодувати всі витрати на навчання та підготовку разом з принаймні звичайною мірою прибутку на капітал, що дорівнює цим витратам. Розвинувши даний підхід У. Фарр [9] розробив метод кількісної оцінки "економічної вартості людини", що передбачав розрахунок поточної вартості очікуваних середньорічних заробітків в кожному віковому періоді, враховуючи роль підвищення освітнього рівня та зміцнення здоров'я для збільшення вартості людського життя.

Освітній показник став визначальним в перших кількісних методах оцінки впливу людського капіталу на збільшення національного доходу, розроблених Шульцом та Денісоном [9]. Відмінність даних моделей в тому, що Шульц виходив з незалежності впливу праці та освіти на економічне зростання, а модель Денісона передбачає рівність показників еластичності випуску продукції за працею та освітнім капіталом. Освітній показник може бути деталізований через врахування загальних витрат на освіту, витрат на освіту на душу населення, на початкову, середню чи вищу освіту, процент грамотності, рівень охоплення людьми з різною освітою, кількістю учнів на даний час тощо.

Моделі, що враховували таку форму людського капіталу як здоров'я показали середній рівень кореляції між ВВП та показниками здоров'я, що пояснювалось низькою придатністю такого показника як ВВП для оцінки ситуації в сфері охорони здоров'я і викликає необхідність подальших досліджень у цій сфері. Теорії ендегенного зростання запропоновані П. Ромером та Р. Лукасом в 80-х рр. минулого століття показують, що підвищення продуктивності праці та капіталу визначається не екзогенним впливом науково-технічного прогресу, а ендегенним чинником, пов'язаним з поведінкою людини та її якісними характеристиками.

Вплив якісних характеристик враховано і при розв'язанні мікроекономічних проблем. Зокрема, в моделі Мінцера [9] при розрахунку поточних доходів індивіда враховували такі показники як тривалість навчання, досвід на

ринку праці та професійний досвід на даному робочому місці. Проведений аналіз показав, що між демографічними та економічними категоріями існує тісний зв'язок, який визначається різними показниками як кількісними, так і якісними. Врахування впливу цих показників є суттєвим як на макро-, мезо- так і на мікрорівні. Вже відзначалося про специфіку використання показників та оцінку їх впливу в різних країнах чи регіонах, тому при побудові прогнозних моделей розвитку економіки певного територіального утворення необхідним є врахування в першу чергу тих показників, які мають для них найбільшу вагу.

При визначенні найбільш вагомих демо-економічних показників для нашого регіону необхідно виходити з того, що в галузевій структурі економіки Прикарпаття одну з провідних позицій займає туризм. Хоча і загалом для постіндустріального суспільства характерним є пріоритетний розвиток сфери послуг, для Прикарпаття дана сфера економіки, особливо для її гірських районів є регіоноутворюючою. Важливим є дослідження взаємозв'язку демографічних процесів з економічними є ще й тому, що за оцінками спеціалістів [1] для регіонів де туризм – основне джерело доходу показник зайнятості в туристичній індустрії досягає 30-50% від всіх видів діяльності регіону. А в умовах практично масового безробіття та виїзду за кордон значної кількості працездатного населення Прикарпаття [10] ці процеси є надзвичайно актуальними для досліджень.

Необхідність вивчення демоекономічних взаємозв'язків підтверджується і фахівцями в економіці туризму, які серед чинників, що впливають на розвиток туризму провідні виділяють наступні [3,7,8]:

- політична, економічна та соціальна стабільність в країні;
- формування позитивного туристичного іміджу країни;
- визнання туризму як пріоритетної галузі економіки країни в цілому чи окремого її регіону;
- інвестиційна привабливість туристичної галузі;
- наявність туристичної інфраструктури та ресурсів для розвитку різних видів туризму;

– демографічна та соціальна структура населення.

– наявність висококваліфікованих туристичних кадрів тощо.

Безпосередньо в туристичній галузі існує велика потреба висококваліфікованих менеджерів, маркетологів та економістів інших профілів. В сфері обслуговування необхідним є залучення готельного персоналу та закладів харчування. Розвиток туристичної індустрії суттєво впливає і на інші галузі економіки, зокрема, торгівлю, транспортно-комунікаційну сферу, будівництво. Останні дві потребують залучення значної кількості фахівців інженерно-технічних спеціальностей. Потреба в фахівця технічного профілю існує також в зв'язку з необхідністю обслуговувати складні технічні комплекси, зокрема, гірськолижні підйомники. Розвиток сільського зеленого туризму є підґрунтям для провадження сімейного бізнесу, створення відповідних професійних династій, а отже суттєво впливає зміцнення відносин у родині.

Зростання тривалості життя безпосередньо пов'язане з появою інтересу до життя через існування перспектив розвитку, що суттєво зміцнює психологічний стан мешканців ще недавно депресивних регіонів. В межах регіону можна виділити окремі етнографічні райони, які є можуть стати осередками розвитку різних видів культурно-пізнавального туризму. Взаємозв'язок демографічних та економічних чинників варто враховувати при [3]: оперативному плануванні; розробці довгострокових прогнозів розвитку туристичної галузі, зокрема, при розробці цільових регіональних програм; мотивації туризму, маркетингу ринку туристичних послуг тощо.

IV. Висновки. Тому ми пропонуємо при аналізі демоекономічних процесів регіону, що формуються під впливом туристичної індустрії як найбільш потужного сектору економіки Прикарпаття, поряд з іншими особливу вагу надавати наступним показникам: освітньому (з поділом на показники вищої освіти (економічна та технічна), спеціальна технічна, спеціальна обслуговуюча (готельне господарство, заклади харчування, тощо), спе-

ціальна спортивна (інструктори водного туризму, гірськолижні, провідники)); здоров'я; етнографічному (обрядовість, народні промисли, фестивалі тощо). Визначення даних показників є необхідним для побудови демоекономічних моделей, що дозволять спрогнозувати важливі показники розвитку суспільства та економічного розвитку регіону та країни в цілому.

1. Азар В.И., Туманов С.Ю. Экономика туристского рынка. М.: ИПК госслужбы, 1998. – С. 139.

2. Власенко Н. С., Курило І. О., Лібанова Е. М., Осауленко О. Г., Остапчук О. Е. Перший Всеукраїнський перепис населення: історичні, методологічні, соціальні, економічні, етнічні аспекти. — К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 560 с.

3. Гуляев В.Г. Туризм: экономика и социальное развитие. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 304 с.

4. Демографічна криза в Україні: Проблеми дослідження, витоки, складові, напрями протидії / НАН України; Інститут економіки / Валентина Стешенко (ред.). – К., 2001. – 560 с.

5. Демоекономічні дослідження / НАН України; Інститут економіки / В.С. Стешенко (відп. ред.). – К., 1995. – 93 с.

6. Егорова Е.А., Карманов М.В., Кучмаева О.В. Экономическая демография. – М.: 2003. – 83 с.

7. Квартальнов В.А. Туризм. – М.: Финансы и статистика, 2007. – 335 с.

8. Папирян Г.А. Международные экономические отношения. Маркетинг в туризме. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 160 с.

9. Саградов А.А. Экономическая демография. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 254 с.

10. Сайт Головного управління статистики в Івано-Франківській області <http://stat.if.ukrtel.net>

11. Урланис, Борис Цезаревич. Избранное. – М.: Мысль, 1985. – 255 с.

12. Quelles relations entre l'économie et la démographie? // Problemes Econ. – P., 2003. – № 2811. – P. 29-30. Опубликовано в РЖ «Экономика» № 2, 2004, с. 147-150. Реферирование – С.Н. Куликова.

Basic demographic and economic indicators, which to a great extent influence on development of tourism which in the of a particular branch structure of economy of Prikarpattya occupies leading position, are reflected in the article. It is selected and exposed the major from them are indexes of high-quality description of population and, in particular: health, education, qualification, birth-rate, age-dependent, sexual, ethnic structure.